

Andrzej Stokwisz

ATRAKCYJNOŚĆ OGÓLNODOSTĘPNYCH PLACÓW ZABAW DLA DZIECI W OBSZARACH TURYSTYCZNYCH GDYNI ORAZ SOPOTU

Streszczenie

Niniejszy artykuł omawia problematykę atrakcyjności ogólnodostępnych placów zabaw dla dzieci, zlokalizowanych w obszarach turystycznych Gdyni oraz Sopotu. Publiczne place zabaw w obszarach turystycznych stanowią istotny element środowiska zbudowanego, który zapewnia dzieciom możliwość rozrywki oraz wieloaspektowego rozwoju. Z uwagi na rangę miejsc, w których znajdują się omawiane place zabaw, istnieje potrzeba, aby posiadały one jak największą atrakcyjność. Posłużono się badaniami literaturowymi w celu określenia kryteriów atrakcyjności, a także badaniami terenowymi dotyczącymi ogólnodostępnych placów zabaw znajdujących się na wybranych obszarach miast Gdyni i Sopotu. Przeanalizowano poszczególne place pod kątem spełnienia zdefiniowanych kryteriów. Stwierdzono, że place zlokalizowane na obszarze analiz posiadają zróżnicowaną atrakcyjność z uwagi na szereg czynników, które można podzielić na dwie grupy: związane z urządzeniami znajdującymi się na placu zabaw oraz odnoszące się do sposobu zagospodarowania, wykorzystania potencjału środowiska oraz lokalnych uwarunkowań. Stwierdzono duże rozbieżności w liczbie zastosowanych na placach urządzeń. Najwięcej ich znajduje się na placach zlokalizowanych w najbardziej atrakcyjnych turystycznie miejscach (plaża miejska w Gdyni, plaża w Sopocie, Park Północny w Sopocie). Miejsca te wykorzystują jednocześnie w najlepszy sposób potencjał wynikający ze swojej lokalizacji. Stwierdzono także, że jedynie część placów zabaw umożliwia interakcję dzieci z elementami otoczenia. Problemem jest również brak małych elementów – tzw. „luźnych części”, umożliwiających kreowanie przez dzieci przestrzeni placu, a także dostępność placów zabaw dla osób z niepełnosprawnościami, gdyż tylko nieliczne place posiadają urządzenia dostosowane do ich potrzeb. W artykule zaproponowano działania mające na celu zwiększenie atrakcyjności analizowanych placów zabaw.

Słowa kluczowe: plac zabaw, przestrzeń zabaw, rozwój dzieci.

ATTRACTIVENESS OF PUBLIC PLAYGROUNDS FOR CHILDREN IN THE TOURIST AREAS OF GDYNIA AND Sopot

Abstract

This article discusses the issue of the attractiveness of public playgrounds for children located in tourist areas of Gdynia and Sopot. Public playgrounds in tourist areas are an important element of the built environment that provide opportunities for entertainment and multi-faceted development for children. Due to the importance of the places where they are located, there is a need for them to be as attract-

tive as possible. Literature research was used to determine attractiveness criteria, as well as field research on public playgrounds located in selected areas of the cities of Gdynia and Sopot. Individual sites were analyzed to ensure they met the defined criteria. It was found that playgrounds located in the analysis area have varying attractiveness due to a number of factors that can be grouped into two groups: related to the devices located on the playground, and related to the method of development, use of the environmental potential and local conditions. Large discrepancies were found in the number of devices used on the squares. The largest number of them are located in squares located in the most attractive tourist places (city beach in Gdynia, beach in Sopot, Northern Park in Sopot). At the same time, these places make the best use of the potential resulting from their location. It was also found that only some playgrounds allow children to interact with elements of the environment. Another problem is the lack of small elements, the so-called "loose parts" enabling children to create the space of the square, and accessibility of playgrounds for disabled people. Only a few places have devices adapted to the needs of these people. There were proposed solutions to increase the attractiveness of the analyzed playgrounds.

Keywords: playground, play space, children's development.

Wstęp

Zabawa jest nieodłącznym elementem życia dziecka, a plac zabaw jest jednym z pierwszych doświadczeń związanych z taką aktywnością. Współcześni psychologowie i pediatrzy uważają, że właśnie w ten sposób dzieci najchętniej przyswajają nową wiedzę i umiejętności¹. Zabawa jest zagwarantowana w Konwencji o prawach dziecka, gdzie w artykule 31 uznano „prawo dziecka do wypoczynku i czasu wolnego, do uczestniczenia w zabawach i zajęciach rekreacyjnych, stosownych do wieku dziecka oraz do nieskrępowanego uczestniczenia w życiu kulturalnym i estetycznym”².

Ogólnodostępne place zabaw są stałymi elementami przestrzeni publicznej. Stanowią jednocześnie w rozumieniu ustawy Prawo budowlane³ małą architekturę. Forma placu zabaw ewoluowała na przestrzeni ostatnich kilkuset lat, a jego obecność podyktowana była między innymi zmianą sposobu postrzegania dziecka jako pełnoprawnego uczestnika życia społecznego. Jesteśmy jednak świadkami zmiany stylu życia współczesnych dzieci, która polega na przeniesieniu zabawy ze świeżego powietrza do pomieszczeń. Jest to spowodowane

¹ Nałęcz H., Ostrowska-Tryzno A., Pawlikowska-Piechotka A., *Place zabaw w mieście – dla wszystkich a nie tylko dla dzieci*, „Mazowsze. Studia Regionalne” 2020, t. 32, s. 40.

² Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526.

³ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, tj. Dz.U. 2023 poz. 682, art. 3.

przede wszystkim uzależnieniem od telewizji i/lub komputerów⁴. Place zabaw w dzisiejszym, ponowoczesnym świecie pełnią istotną rolę – miejsc, w których dzieci mogą oderwać się od ekranu komputera lub telefonu i dać upust swojej naturalnej potrzebie ruchu fizycznego i eksploracji świata. Nie istnieje definicja wysokiej jakości środowiska placu zabaw⁵, stąd zachodzi konieczność szczegółowego przyjrzenia się elementom, które mogą na nią wpłynąć, a tym samym zwiększyć atrakcyjność tych przestrzeni, tak aby stały się one alternatywą wobec spędzania czasu w cyfrowym świecie pełnym wirtualnych atrakcji.

Celem artykułu jest analiza atrakcyjności placów zabaw dla dzieci, znajdujących się w obszarach turystycznych dwóch miast – Gdyni oraz Sopotu, a także zaproponowanie działań mogących ją zwiększyć. Do realizacji celu pracy posłużono się metodą badań literaturowych dla określenia kryteriów oceny atrakcyjności placów zabaw. Następnie zrealizowano badania terenowe, których celem było wartościowanie atrakcyjności według poszczególnych kryteriów. Obszar badań został zawężony do terenów o dużym znaczeniu turystycznym z uwagi na reprezentacyjność tych obszarów oraz potencjał do korzystania z placów zabaw także przez osoby niebędące mieszkańcami w okresie sezonu turystycznego. Znajdujące się na tym terenie place zabaw powinny być wizytówką miasta, posiadać urządzenia, które będą atrakcyjne dla różnych grup wiekowych oraz będą zapewniać odpowiednie warunki dla opiekunów dzieci.

1. Potrzeby rozwojowe dzieci a atrakcyjność placu zabaw

Podstawa programowa dla przedszkola⁶ odnosi się do czterech głównych obszarów rozwojowych, w których dziecko w wieku przedszkolnym powinno się rozwijać, a są to:

- rozwój fizyczny,
- rozwój emocjonalny (m.in. zdolność do podejmowania ryzyka, nowych wyzwań, panowanie nad emocjami),
- rozwój społeczny (m.in. umiejętność współpracy, komunikowania się z rówieśnikami),
- rozwój poznawczy (m.in. kreatywność, zdobywanie nowej wiedzy).

Rozwój ten w pierwszych latach życia odbywa się przede wszystkim poprzez zabawę. Zgodnie z klasyfikacją Sheridana możemy rozróżnić jej określone typy: zabawa aktywna (obejmuje zdobycie siły, zwinności, koordynacji), zabawy

⁴ Clements R., *An Investigation of the Status of Outdoor Play*, „Contemporary Issues in Early Childhood” 2004, t. 5, nr 1, s. 74.

⁵ Olsen H., Smith B., *Sandboxes, loose parts, and playground equipment: a descriptive exploration of outdoor play environments*, „Early Child Development and Care” 2017, t. 187, nr 5–6, s. 1064.

⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz.U. 2012 poz. 977.

eksploracyjne i manipulacyjne (obejmują poznawanie otoczenia przez właściwości przedmiotów za pomocą zmysłów), zabawa naśladowcza (powtarzanie czynności wykonywanych przez innych), zabawa konstruktywna (polegająca na budowaniu lub tworzeniu czegoś), zabawa w udawanie (polegająca na odgrywaniu określonej roli lub udawaniu sytuacji), gra z zasadami (obejmuje gry zespołowe, w których ważny jest wynik albo improwizowane gry tworzone przez dzieci)⁷.

Społeczne umiejętności uzyskiwane są poprzez zabawy posiadające określony poziom interakcji, począwszy od zabawy samotnej (brak interakcji z innym dzieckiem), poprzez zabawę obserwującą (obserwowanie działań innych dzieci), zabawę równoległą (dziecko wykonuje te same czynności co inne dzieci), zabawę asocjacyjną (dziecko bawi się z innymi dziećmi, ale każde może używać do gry własnych zasad), zabawę kooperacyjną (dzieci współpracują w celu osiągnięcia określonego celu, podejmują określone role), aż po zabawę z zasadami (gdy występuje gra w oparciu o konkretne zasady oraz są wygrani i przegrani w grze)⁸.

Szereg aktywności podejmowanych na placach zabaw są to działania rozwijające dziecko w sposób wieloaspektowy, ponieważ zapewniają możliwość podjęcia różnych typów zabawy – ukierunkowanej na rozwój fizyczny, społeczny, emocjonalny i poznawczy. Wyposażenie oraz sposób zagospodarowania placu zabaw powinny zatem zapewniać możliwie jak najszerszą gamę aktywności możliwych do podjęcia stosownie do poziomu rozwoju dzieci.

2. Atrakcyjność współczesnych placów zabaw

Place zabaw są nieodłączną częścią współczesnego, śródmiejskiego środowiska. Dlatego jakość rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych w nich zastosowanych powinna być wysoka i sprawiać, by były one atrakcyjne dla ich użytkowników oraz korzystnie wpływały na ład przestrzenny. Na atrakcyjność przestrzeni placu zabaw składa się wiele elementów: od jego wyposażenia zaczynając, a na elementach tworzących tło zabawy kończąc. Na pojęcie atrakcyjności tych miejsc niewątpliwie wpływa oferta aktywności, które można na nich podejmować. Place zabaw o wysokiej jakości oddziałują wielozmysłowo na dzieci, powodując ich rozwój emocjonalny, zapewniają także dostęp do środowiska naturalnego oraz wspierają rozwój społeczny dziecka poprzez zapewnienie odpowiedniej przestrzeni do interakcji i zawierania znajomości, a także poczucia bycia akceptowanym przez innych⁹.

⁷ Sheridan M., *Play in Early Childhood: From Birth to Six Years*, London 2002, s. 7–9.

⁸ Ross T., Arbour-Nicitopoulos K., Kanics I., Leo J., *Creating Inclusive Playgrounds: A Playbook of Considerations and Strategies*, Toronto 2022, s. 70.

⁹ Olsen H., Smith B., op. cit., s. 1064–1065.

Pod względem wielkości, lokalizacji, a także z uwagi na problematykę projekcyjną wyróżnia się: osiedlowe place zabaw do rekreacji przydomowej oraz ogrody jordanowskie, parki dziecięce i place zabaw przy parkach miejskich i dzielnicowych terenach sportowo-wypoczynkowych. Pierwsza grupa obejmuje obiekty o niewielkiej powierzchni – 100–300 m² i są one przeznaczone dla dzieci młodszych (0–4 i 5–10 lat). Druga grupa stanowi zazwyczaj przestrzeń rekreacji dla wszystkich pokoleń, a ich powierzchnia może być rozległa (ponad 2000m²)¹⁰. Większość obecnie funkcjonujących placów zabaw w Polsce wpisuje się w ideę tradycyjnego placu zabaw o stosunkowo niedużej powierzchni. Niesie to za sobą określone konsekwencje – nieduża powierzchnia skutkuje brakiem możliwości zlokalizowania większej liczby atrakcji. Istnieje zatem potrzeba przyjrzenia się kwestii atrakcyjności współczesnych placów zabaw poprzez pryzmat dostępnej wiedzy pochodzącej ze źródeł literaturowych oraz określenia metod zwiększenia potencjału tych miejsc.

2.1. Urządzenia do zabaw

Urządzenia i sprzęt służący do zabawy stanowią podstawowe wyposażenie znajdujące się na placach zabaw. Konstrukcje te przyciągają dzieci, ponieważ oferują fizyczne wyzwania (zabawa aktywna) i możliwość podejmowania ryzyka¹¹. Nie bez znaczenia jest sposób kompozycji placu, który może tworzyć pętle aktywności (*activity loop*) ze swobodną możliwością przemieszczania się pomiędzy poszczególnymi strefami¹². Wpływa to korzystnie na wydłużenie zabawy i jej ciągłość. Aktywności podejmowane w ramach takiego sprzętu mogą obejmować ćwiczenia fizyczne (*physical play*), zabawy sensoryczne (*sensory play*), zabawy społeczne (*social play*) oraz zabawy przy użyciu luźnych części (*loose parts play*)¹³. Największa liczba sprzętów znajdujących się na placu zabaw zazwyczaj obejmuje te do ćwiczeń fizycznych. Mogą one umożliwiać podjęcie różnych typów aktywności, z których najważniejsze to:

- bujanie się (ruch linearny w przód i w tył oraz do góry i w dół za pomocą urządzeń, takich jak bujaki sprężynowe czy też huśtawki wagowe),
- zjeżdżanie (umożliwia stymulację zmysłu przedsionkowego oraz doświadczenie działania grawitacji za pomocą zjeżdżałki prostych, spiralnych lub rurowych),

¹⁰ Pawlikowska-Piechotka A., *Przestrzeń rekreacji dziecka w mieście*, Nova Res – Wydawnictwo Innowacyjne, Gdynia 2011, s. 106.

¹¹ Moore R., *Outdoor Settings for Playing and Learning: Designing School Grounds to Meet the Needs of the Whole Child and Whole Curriculum*, „North American Montessori Teachers Association. NAMTA Journal” 1996, t. 21, nr 3, s. 103.

¹² Czałczyńska-Podolska M., *Współczesny plac zabaw jako atrakcyjna przestrzeń*, „Przestrzeń i Forma” 2016, nr 26, s. 32.

¹³ Ross T., Arbour-Nicitopoulos K., Kanics I., Leo J., op. cit., s. 61–73.

- obracanie się i wirowanie (umożliwia doświadczenie ruchu wirowego – zarówno wokół własnej osi, jak i wokół osi innego punktu za pomocą np. karuzeli),
- huśtanie się (umożliwia doświadczenie ruchu linearnego za pomocą typowej huśtawki lub huśtawki typu „bocianie gniazdo”),
- raczkowanie lub czołganie się (przy użyciu różnego rodzaju tuneli usytuowanych pomiędzy platformami),
- wspinanie się (umożliwia rozwój funkcji motorycznych przy użyciu standardowych drabin oraz bardziej wymagających drabinek sieciowych, ścianek, a także lin wspinaczkowych),
- zwisanie (umożliwia rozwój górnych mięśni ciała np. przy użyciu poziomych drabinek),
- balansowanie (obejmuje doświadczenia dotyczące utrzymania równowagi, wzmacnia siłę ciała i poczucie ryzyka za pomocą urządzeń statycznych takich jak belka do balansowania, a także dynamicznych, takich jak lina do przechodzenia),
- bieganie, chodzenie i turlanie się (zapewnienie odpowiedniej przestrzeni, która umożliwia rozwój koordynacji ruchowej)¹⁴. Nie bez znaczenia jest także włączenie nieustrukturyzowanej zabawy (bez określonego wyniku lub zasad) jako ważnego czynnika umożliwiającego samodzielną pracę nad podejmowaniem decyzji i odkrywaniem¹⁵. Wymaga to zapewnienia odpowiedniej przestrzeni dla tego typu zabaw, wolnej od urządzeń, które mogłyby stanowić przeszkodę podczas dynamicznych ruchów i biegania.

W ostatnim czasie popularne stały się urządzenia do skakania (przede wszystkim trampoliny), stąd potrzeba wzięcia pod uwagę również sprzętu umożliwiającego podjęcie tego typu aktywności. Ponadto plac zabaw jest miejscem odkrywania podstawowych procesów artystycznych. Elementy otoczenia mogą stymulować do zabaw związanych z plastyką, np. wykorzystanie istniejących w betonie pęknięć, zabawa cieniem, owijanie urządzeń na placu zabaw tekstyliami¹⁶. Najprostszą formą ekspresji artystycznej dla dzieci jest możliwość rysowania na utwardzonej nawierzchni placu lub na przeznaczonym do tego wyposażeniu. Powierzchnie umożliwiające tego typu działania są elementami pożądanymi na każdym placu zabaw.

Warto jednak zwrócić uwagę, że najprostszym i łączącym wiele funkcji urządzeniem do zabawy jest piaskownica, która cieszy się bardzo dużą popularnością, w szczególności u dziewcząt¹⁷. Wspomaga ona rozwój małej

¹⁴ Ibidem, s. 62–66.

¹⁵ Ginsburg K., *The Importance of Play in Promoting Healthy Child Development and Maintaining Strong Parent-Child Bonds*, „Pediatrics” 2007, t. 119, nr 1, s. 183.

¹⁶ Szekely I., *Playground innovations and art teaching*, „Art Education” 2015, t. 68, nr 1, s. 41–42.

¹⁷ Holmes R., Procaccino J., *Preschool children's outdoor play area preferences*, „Early Child Development and Care” 2009, t. 179, nr 8, s. 1103–1112.

motoryki, a także wspiera umiejętności społeczne i kreatywność. Badania pokazują duże zainteresowanie dzieci zabawą w piasku, w szczególności, gdy dodane zostaną do niej „luźne części”, takie jak samochody, łopatkki lub wiaderka¹⁸.

Zapewnienie odpowiedniej liczby elementów do zabawy, oferujących różnorodność podejmowanych działań jest niezwykle istotne z punktu widzenia atrakcyjności. Z dostępnych badań wynika, że krótki okres zabawy na placu zabaw (około 30 minut w czasie ciepłych, bezdeszczowych i słonecznych dni) jest spowodowany brakiem atrakcji. Wielu opiekunów decyduje się na odwiedzenie znacznie oddalonego placu zabaw, aby dziecko mogło się bawić w ciekawszym otoczeniu¹⁹. Świadczy to o szybkim spadku atrakcyjności placów zabaw, w których można podjąć niewielką liczbą aktywności. Ponadto pojedyncze urządzenia szybko tracą w oczach dziecka swoją atrakcyjność – już po około 3-5 minutach dziecko nie jest nimi zainteresowane²⁰.

Na wyposażenie publicznych placów zabaw zazwyczaj składają się prefabrykowane i standardowe urządzenia z katalogu. Statystycznie na placach zabaw jest około 7 urządzeń, jednak niektóre miejskie place zabaw posiadają jedynie 2–3 urządzenia²¹. Jest to niewielka liczba, która może zaoferować ograniczoną pulę aktywności. Istnieją jednak metody na zwiększenie atrakcyjności placów zabaw. Badania wykazały, że połączone w różnych konfiguracjach elementy wyposażenia spowodowały dłuższy czas zabawy²². Ponadto platformy lub pokłady stanowiące elementy łączące poszczególne urządzenia służą dzieciom, które aktywnie uczestniczą w zabawie, ale także stanowią punkty obserwacyjne, w których dzieci zbierają informacje i przygotowują się mentalnie do udziału w aktywnym uczestnictwie lub uczą się wzorca zabawy. Dużym zainteresowaniem oraz popularnością wśród dzieci cieszą się przestrzenie półzamknięte (np. domki, szałas). Tego typu przestrzenie wspierają rozwój interakcji w małych grupach i wynikającej z nich dojrzałości poczucia siebie²³.

Sprzęt o dużej wartości zabawowej przypomina narzędzie (np. klocki Lego). Wartość ta wyrasta ze zdolności do zapewnienia dziecku odpowiedniego nośnika autoekspresji oraz bogatych możliwości eksperymentowania²⁴. Włącznie

¹⁸ Jarret O., French-Lee S., Bulunuz N., Bulunuz M., *Play in the Sandpit. A University and a Child-Care Center Collaborate in Facilitated-Action Research*, „American Journal of Play” 2010, t. 3, s. 228.

¹⁹ Nałęcz H., Ostrowska-Tryzno A., Pawlikowska-Piechotka A., op. cit., s. 50.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem, s. 36.

²² Beckwith J., *Playground equipment: a designer's perspective*, [w:] *Play Spaces for Children: A New Beginning. Improving our Elementary School Playgrounds*, pod red. L. Bruya, Reston 1988, s. 73.

²³ Ibidem, s. 72.

²⁴ Ibidem, s. 77.

²⁵ Ibidem, s. 73.

nie do zabawy tzw. „luźnych części” (*loose parts*) stanowiących „dowolny zbiór w pełni ruchomych elementów, które inspirują osobę do ich podnoszenia, ponownego układania lub tworzenia nowych konfiguracji (...)”²⁵ jest działaniem wychodzącym naprzeciw potrzebom dzieci i umożliwia zabawę konstruktywną. Teoria luźnych części sprowadza się do stwierdzenia: „W każdym środowisku zarówno stopień wynalazczości i kreatywności, jak i możliwość odkryć są wprost proporcjonalne do liczby i rodzaju występujących w nich zmiennych”²⁶. Dla dzieci zabawa jest ciekawsza, gdy mają możliwość użycia materiałów kształtujących przestrzeń, w tym materiałów naturalnych, takich jak kamienie, woda, piasek czy gałęzie. Zabawa taka jest także rozwijająca z uwagi na badanie natury problemu, myślenie o potrzebach i wymaganiach, eksperymentowanie, mierzenie, rysowanie, negocjowanie itp. Włączenie luźnych części do środowiska zwiększa konstruktywne zachowania z zabawą oraz ich liczbę²⁷. Ponadto poprzez niezdefiniowanie zastosowania danej części możliwe są różne rodzaje zabawy: kreatywna, aktorska, eksploracyjna, kooperacyjna czy też konstruktywna. Zabawa ta może być dostosowana do wieku dziecka w sposób odzwierciedlający poziom jego rozwoju²⁸. Obecność niektórych luźnych części (np. przybory do malowania, rekwizyty do zabaw tematycznych itp.) wiąże się także z koniecznością ich przechowywania. Powinny być ku temu zapewnione odpowiednie zamykane szafki lub pojemniki²⁹. Maxel uważa, że organizacja zabaw dla dzieci powinna uwzględniać ich kreatywność, a miejsca, w których się bawią powinny być otwarte i elastyczne, a także zmieniać się i być zmieniane przez same dzieci³⁰.

Dzieci w określonym wieku preferują zabawę w grupach. Urządzenia umożliwiające wspólną zabawę co najmniej kilku użytkownikom zwiększają atrakcyjność placu zabaw. Przykładem tego typu urządzeń mogą być bujaki sprężynowe lub zjeżdżalnie, z których korzystać może kilkoro dzieci. Przestrzenie rekreacyjne placów zabaw powinny umożliwiać także interakcję pomiędzy dzieckiem i jego opiekunami oraz rówieśnikami. Badania pokazują, że dzieci w wieku 3–5 lat w towarzystwie opiekunów lub rówieśników prze-

²⁵ Sutton M., *In the Hand and Mind: The Intersection of Loose Parts and Imagination in Evocative Settings for Young Children*, „Children, Youth and Environments” 2011, t. 21 nr 2, s. 409.

²⁶ Nicholson S., *How not to cheat children: The theory of loose parts*, „Landscape Architecture” 1971, t. 62, s. 30.

²⁷ Maxwell L., Mitchell M., Evans G., *Effects of Play Equipment and Loose Parts on Preschool Children's Outdoor Play Behavior: An Observational Study and Design Intervention*, „Children, Youth and Environments” 2008, t. 18, nr 2, s. 52.

²⁸ Neill P., *Open-ended materials belong outside too*, „High Scope” 2013, t. 27, nr 2, s. 6.

²⁹ Olsen H., Smith B., op. cit., s. 1063.

³⁰ Maxel I., *Playgrounds: From Oppressive Spaces to Sustainable Places?*, „Built Environment” 1999, t. 25, nr 1, s. 22.

bywają na placu dłużej³¹. Korzystne jest wyposażanie przestrzeni placu w urządzenia wspierające interakcję z osobami dorosłymi (np. szerokie zjeżdżalnie dla dziecka i opiekuna) oraz sytuowanie przy placu zabaw urządzeń do gier zespołowych, ćwiczeń indywidualnych, miejsc do wypoczynku oraz altanek dla karmiących matek³².

Plac zabaw powinien odwoływać się do czynników lub tematyki, którą można dostosowywać w lokalizacji danego placu. Działanie takie może wzbudzić zainteresowanie użytkowników. Obiekty tematyczne w przestrzeni placu zabaw, takie jak statek albo zamek mogą prowokować do odgrywania określonych ról, tworzenia scenariuszy oraz wymyślania swoich własnych, wyimaginowanych światów. Tego typu zabawa prowokuje także do użycia odpowiednich rekwizytów oraz umożliwia włączenie się dorosłych do zabawy³³. Uczestnicy zabawy wcielają się wówczas w piratów lub rycerzy, a przestrzeń znajdująca się pod pokładem statku może być doskonałą kryjówką lub miejscem ukrycia „skarbu”. Krytycy tego typu elementów twierdzą, że ograniczają one wyobraźnię dzieci i sugerują wprowadzanie obiektów bardziej abstrakcyjnych, jednak okazuje się, że w przypadku młodszych dzieci struktury takie posiadają na tyle złożoną formę, że są w stanie stymulować dużą liczbę różnorodnych scenariuszy zabaw³⁴.

2.2. Bezpieczeństwo użytkowników

Wyposażenie placu zabaw oraz inne elementy zagospodarowania w jego obszarze powinny stanowić bezpieczne środowisko zabawy. Plac zabaw wyposażony w urządzenia zapewniające optymalny poziom bezpieczeństwa będzie odwiedzany częściej z uwagi na troskę opiekunów o dobro swoich dzieci. Warto zaznaczyć, że zrozumienie potrzeb dzieci cały czas ulega zmianie. Na przestrzeni lat wykształciły się dwie tendencje obecne w projektowaniu placów zabaw: z jednej strony można powiedzieć o przestrzeni bezpiecznej, ograniczonej, zamkniętej, w pełni kontrolowanej, z drugiej zaś o przestrzeni swobodnej, nieograniczonej, pobudzającej wyobraźnię i kreatywność³⁵. Pierwszy typ to znane z naszego otoczenia, ogrodzone i typowo wyposażone place zabaw, w których dzieci mają do dyspozycji określone rodzaje urządzeń. Drugi typ to plac zabaw nastawiony na kreatywność, budowanie nowych struktur w przestrzeni placu. W ten nurt wpisują się przygodowe place zabaw, w których dzieci przy wsparciu osób dorosłych mogą zajmować się np. budowaniem szaleśców, kryjówek, domków na drzewie, a nawet dbać o ogród lub zwierzęta czy

³¹ Nałęcz H., Ostrowska-Tryzno A., Pawlikowska-Piechotka A., op. cit., s. 50.

³² Ibidem, s. 37.

³³ Sutton M., op. cit., s. 412.

³⁴ Moore R., op. cit., s. 104–105.

³⁵ Czałczyńska-Podolska M., *Ewolucja placu zabaw. Koncepcja przestrzeni zabaw dla dzieci w Europie i Stanach Zjednoczonych*, „Przestrzeń i forma” 2010, nr 13, s. 74.

też rozpalać ogień i gotować³⁶. Stwarza to nowe możliwości nakierunkowane na kreatywność, pozyskiwanie umiejętności i interakcję między uczestnikami zabawy, jednak skutkować może także powstaniem ryzyka dla dziecka.

Dyskusja o bezpieczeństwie placów zabaw nie skupia się na całkowitym ograniczeniu ryzyka, jakie może dotyczyć użytkownika. Strategie minimalizacji ryzyka powodują, że dzieci nie są w stanie podejmować wystarczających wyzwań podczas zabawy w taki sposób, aby były one interesujące i wymagające pod względem rozwojowym³⁷. Dzieci preferują sprzęt bardziej wymagający, a w przypadku urządzeń, które nie oferują wystarczającego wyzwania wzrasta prawdopodobieństwo użycia sprzętu w niewłaściwy lub niebezpieczny sposób³⁸. Stąd konieczne jest zapewnienie odpowiedniej liczby sprzętów zapewniających dużą różnorodność oraz możliwość doświadczenia różnych emocji, a także dostosowanie ich do poziomu umiejętności dzieci³⁹. Ponadto badania pokazują, że dzieci wykazują duże zainteresowanie ryzykowną zabawą i poszukują doświadczeń na granicy strachu i podekscytowania, które mogą dotyczyć takich aspektów jak: zabawa na dużej wysokości, przy dużej prędkości, użycie niebezpiecznych narzędzi oraz żywiołów, zabawa w gry kontaktowe (zapasy, szermierka na kije itp.), czynności, które mogą doprowadzić do zniknięcia lub zgubienia się⁴⁰. Biorąc pod uwagę te wymagania, należałoby zapewnić odpowiednią przestrzeń, która mogłaby być użytkowana przez dzieci pod nadzorem osoby dorosłej i w której mogłyby one podejmować bardziej ryzykowne czynności.

Pojawiają się także głosy krytyki tradycyjnych placów zabaw jako miejsc separacji dzieci od innych przestrzeni⁴¹. Oddzielenie takie jest wygodne z uwagi na nieustanną kontrolę ze strony kamer lub opiekuna i staje się znormalizowanym podejściem w miarę pojawiania się coraz to nowych niebezpieczeństw pochodzących z otoczenia. Jednak okazuje się, że najbardziej atrakcyjne dla dzieci stają się przestrzenie, które nie zostały zaprojektowane przez osoby dorosłe ani nie ma w nich kontroli tych osób, przestrzenie, w których można obserwować naturę i budować kryjówki⁴².

³⁶ Informacje z broszury wydanej przez National Playing Fields Association.

³⁷ Little H., Eager D., *Risk, challenge and safety: implications for play quality and playground design*, „European Early Childhood Education Research Journal” 2010, t. 18, Nr 4, s. 499–500.

³⁸ Stephenson A., *Physical risk-taking: Dangerous or endangered?*, „Early Years” 2003, t. 23, nr 1, s. 35–43.

³⁹ Şensoy G., İnceoğlu M., *Design Guide for Playgrounds*, „Journal of Civil Engineering and Architecture” 2015, t. 9, nr 11, s. 1392–1393.

⁴⁰ Sandseter E., *Categorising risky play—how can we identify risk-taking in children's play?*, „European Early Childhood Education Research Journal” 2007, t. 15, nr 2, s. 244–248.

⁴¹ Maxel I., op. cit.

⁴² Maxel I., op. cit, s. 22.

Konieczność zapewnienia optymalnego poziomu ryzyka oraz umożliwienie dzieciom podejmowania wyzwań przy jednoczesnej eliminacji zagrożeń, które mogłyby skutkować obrażeniami lub innymi negatywnymi konsekwencjami, obliuguje projektantów placów zabaw do zapewnienia odpowiednich warunków zabawy poprzez zastosowanie urządzeń oraz nawierzchni, która spełniać musi wymagania ustawowe⁴³, stanowiące implementację dyrektywy unijnej⁴⁴, a także normy PN-EN 1176⁴⁵. Warto zauważyć, że pewną konsekwencją standardyzacji jest jednak powtarzalność stosowanych rozwiązań, a w efekcie tego użycie podobnych urządzeń pod względem funkcjonalności oraz pod względem estetycznym. Niestety, zastosowanie typowych i sztucznych materiałów, takich jak kolorowy plastik sprawia, że obiekty te w aspekcie odczuć estetycznych i wpasowania w kontekst pozostawiają wiele do życzenia.

Kolejnym elementem placu zabaw, istotnym z punktu widzenia bezpieczeństwa jest ogrodzenie. Ogrodzenia pełnią dwie podstawowe funkcje: uniemożliwiają małemu dziecku opuszczenie bezpiecznej przestrzeni placu oraz zabezpieczają plac zabaw przed wtargnięciem zwierząt i zanieczyszczeniem jego przestrzeni. Dotyczy to przede wszystkim placu zabaw dla małych dzieci, w którym znajduje się piaskownica.

Dzieci w określonym wieku znajdują się na różnych etapach rozwoju, stąd urządzenia, jak i zagospodarowanie placu zabaw powinno być dostosowane do ich możliwości. Zabawa starszych dzieci charakteryzuje się większą dynamiką, co może stanowić niebezpieczeństwo dla dzieci młodszych. Wytyczne CPSC sugerują oddzielenie od siebie grup wiekowych: 6–23 miesiące, 2–5 lat, 5–12 lat⁴⁶.

Niezwykłe istotna jest obecność zieleni w przestrzeni placu, jednak na skutek zmian klimatu zwiększyło się zagrożenie kleszczami⁴⁷, dlatego trawniki znajdujące się na obszarze placu zabaw oraz w jego pobliżu powinny być regularnie koszone. Ponadto ważne jest wyposażenie placu w tablicę informacyjną z zasadami korzystania z urządzeń i obowiązujących zakazach. Powinien to być stały element tych przestrzeni.

Plac zabaw powinien posiadać zadaszenia chroniące przed nadmiernym nasłonecznieniem i innymi warunkami atmosferycznymi. Nadmierna insolacja, a także temperatury w okresie letnim mogą powodować ryzyko odwodnienia,

⁴³ Ustawa z dnia 12 grudnia 2003 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów, tj. Dz.U. 2021 poz. 222.

⁴⁴ Dyrektywa 2001/95/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 3 grudnia 2001 r. w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów.

⁴⁵ PN-EN 1176-1:2017-12: Wyposażenie placów zabaw i nawierzchnie -- Część 1: Ogólne wymagania bezpieczeństwa i metody badań.

⁴⁶ *Public Playground Safety Handbook*, U.S. Consumer Product Safety Commission, Bethesda 2010, s. 6–7.

⁴⁷ Nałęcz H., Ostrowska-Tryzno A., Pawlikowska-Piechotka A., op. cit., s. 52.

oparzeń słonecznych oraz nagrzania się powierzchni urządzeń (np. metalo-metalowych zjeżdżalni), które stanowią zagrożenie dla dzieci. Zadaszone elementy potrzebne są także opiekunom, którymi bardzo często są osoby starsze⁴⁸.

Na bezpieczeństwo placu zabaw wpływa niewątpliwie zastosowany materiał jego nawierzchni. Powinien on w odpowiednim stopniu amortyzować upadek dziecka (najczęściej stosuje się materiały naturalne, sypkie – piasek, jednak część placów zabaw posiada nawierzchnię sztuczną), a także skuteczny odpływ wód opadowych i drenaż. Korzystne jest zrealizowanie określonych przestrzeni placu jako utwardzonych. Kostka brukowa stanowi idealne miejsce do gry w klasy lub do rysowania kredą. Sprzyja to integracji dzieci oraz umożliwia współpracę między nimi.

2.3. Plac zabaw jako miejsce otwarte na otoczenie i wykorzystujące jego potencjał

Badania wskazują na konieczność redefinicji placu zabaw i zapewnienie jego współistnienia z naturą. Otaczającą przyrodę i podłoże można uznać za plac zabaw sam w sobie⁴⁹. Okazuje się, że place zabaw zapewniające zielone otoczenie, tworzące ramy do podejmowania różnych aktywności, cieszą się większą atrakcyjnością, pomimo często złego rozplanowania urządzeń, a samo wyposażenie stanowi drugorzędną atrakcję⁵⁰. Wells przebadła i potwierdziła pozytywny wpływ środowiska naturalnego na funkcje poznawcze u dzieci mieszkających w budynkach usytuowanych w różnych lokalizacjach o odmiennej charakterystyce środowiska naturalnego⁵¹. Okazuje się, że zabawy w środowisku naturalnym mają także pozytywny wpływ na rozwój motoryczny dzieci. Badania Fjørtoft potwierdziły zwiększenie zdolności do utrzymywania równowagi i koordynacji dzieci, które brały udział w zabawie w złożonym środowisku, w którym struktury krajobrazu zapewniają różne możliwości podjęcia aktywności, względem grupy porównawczej dzieci⁵². Zróżnicowane ukształtowanie stanowi atut placu zabaw, jeżeli jest ono przemyślane i nie stanowi przeszkody w dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Zwiększa ono zainteresowanie miejscem, umiejętność orientacji przestrzennej, a także stymuluje różno-

⁴⁸ Ibidem, s. 53.

⁴⁹ Jeon H., Jun S., *Outdoor Playground Design Criteria Development for Early Childhood Development: A Delphi Study from the Perspective of Fundamental Movement Skills and Perceptual-Motor Skills*, „International Journal of Environmental Research and Public Health” 2021, t. 18, nr 8, s. 10.

⁵⁰ Jansson M., *Attractive Playgrounds: Some Factors Affecting User Interest and Visiting Patterns*, „Landscape Research” 2010, t. 35, nr 1, s. 76.

⁵¹ Wells N., *At home with nature. Effects of “Greenness” on Children’s Cognitive Functioning*, „Environment and Behaviour” 2000, t. 32, nr 6, s. 790.

⁵² Fjørtoft I., *Landscape as Playscape: The Effects of Natural Environments on Children’s Play and Motor Development*, „Children, Youth and Environments” 2004, t. 14, nr 2, s. 38.

rodne zabawy, począwszy od turlania, skakania i zabawy w chowanego, po zjeżdżanie na sankach i ślizganie w okresie zimowym⁵³.

Wprowadzenie w obszar placu zabaw roślinności określonych gatunków zwiększa różnorodność biologiczną, dzięki której pojawiają się także małe zwierzęta i owady. Możliwość obserwacji natury jest ciekawym doświadczeniem, które uczy dbałości o środowisko naturalne, a także tworzy więzi pomiędzy naturą a dzieckiem. Roślinność stanowi doskonałe narzędzie do rozwoju umiejętności manipulacyjnych oraz zapewnia zróżnicowanie teksturalne, które oddziałuje na zmysł dotyku⁵⁴. W okresie kwitnienia roślin obszary zagospodarowane przy użyciu określonych gatunków zmieniają się w ogrody sensoryczne, w których doświadczyć można różnorodności barw i zapachów. Elementy oddziałujące na zmysły są pożądane na placu zabaw. Oddziaływanie to może obejmować zmysły wzroku, słuchu, dotyku, węchu, smaku. Opinie ekspertów pokazują, że w projektach placów zabaw powinno się wykorzystywać materiały ze środowiska, w którym są one osadzone, tak aby dzieci mogły doświadczać ich zmysłami dotyku i wzroku⁵⁵.

Moore zwraca także uwagę na znaczenie drzew do wspinaczki jako tradycyjnej formy zabawy dzieci, która wzmacnia poczucie związku ze światem przyrody i historią kultury ludzkiej⁵⁶. Dzieci w sposób instynktowny reagują na uwarunkowania związane z otoczeniem i wchodzą z nim w interakcję sensoryczną – drzewo może stanowić obiekt, na którym można się huśtać, niewielkie wzgórze można służyć do toczenia się, a w kałuży można doświadczyć interakcji z wodą⁵⁷. Istotne jest także doświadczenie zmian, które mają miejsce w krajobrazie w różnych porach roku. Drzewa i krzewy z biegiem czasu zmieniają swój wyraz i pełnią różne funkcje w zmieniającej się scenerii. Powoduje to w efekcie zmianę zachowania dzieci i sposobu wykorzystania obiektów krajobrazowych do różnych zabaw⁵⁸. Ponadto w miarę możliwości należy chronić naturalne elementy otoczenia, takie jak starodrzew, głazy, pagórki i ciekі wodne, gdyż stanowią one znaczący element tożsamości miejsca, a także mogą pełnić funkcje użytkowe⁵⁹. Podobna idea polegająca na wykorzystaniu elementów środowiska

⁵³ Moore R., op. cit., s. 107.

⁵⁴ Ibidem, s. 109.

⁵⁵ Jeon H., Jun S., op. cit., s. 12.

⁵⁶ Moore R., op. cit., s. 109.

⁵⁷ Cosco N., Moore R., *Sensory Integration and Contact with Nature: Designing Outdoor Inclusive Environments*, „North American Montessori Teachers Association. NAMTA Journal” 2009, t. 34, nr 2, s. 163.

⁵⁸ Fjørtoft I., op. cit., s. 37.

⁵⁹ Cosco N., Moore R., op. cit., s. 169.

naturalnego przyświeca naturalnym placom zabaw. To właśnie na nich ukształtowanie terenu i środowisko naturalne pełni największą atrakcję⁶⁰.

Jeżeli dzieci mają dostęp do placów zabaw, w których mogą znaleźć swoje miejsce oraz mają możliwość podejmowania działań, dla których tło stanowi samo środowisko, wyposażenie jest mniej istotnym elementem. Nowy lub atrakcyjny sprzęt może wzbudzić dużą ciekawość dzieci, jednak jest on niewystarczający dla osiągnięcia ciągłego zainteresowania i regularnych odwiedzin na placu zabaw. Poleganie tylko i wyłącznie na sprzęcie do zabawy wymaga wprowadzania ciągłych zmian urządzeń, a także konieczności zapewnienia ich wyjątkowości⁶¹, co jest niewątpliwie kosztowne, a często nie przynosi oczekiwanych rezultatów.

2.4. Dostępność dla osób z niepełnosprawnościami

Artykuł 30 Konwencji o Prawach osób z niepełnosprawnościami obliguje do „zapewnienia dzieciom niepełnosprawnym dostępu, na zasadzie równości z innymi dziećmi, do udziału w zabawie, rekreacji i wypoczynku oraz działalności sportowej (...)”⁶². Pomimo szeregu działań, jakie są podejmowane pod kątem dostosowania przestrzeni dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami, place zabaw wydają się być tematem pomijanym. Dzieci dotknięte różnymi formami niepełnosprawności potrzebują przestrzeni wspierających ich rozwój, w których mogłyby uczyć się współpracy, dlatego plac zabaw powinien zapewniać możliwość dojazdu do każdego urządzenia, z którego osoby niepełnosprawne mogą korzystać. Warto jednak zauważyć, że najczęściej stosowane nawierzchnie, takie jak: piasek, żwir lub ścinki drewniane nie zapewniają swobodnej możliwości poruszania się dzieciom na wózkach inwalidzkich⁶³. Warto zaznaczyć, że plac zabaw przystosowany dla osób z niepełnosprawnościami nie musi posiadać wyrafinowanego i drogiego sprzętu. Najprostszym urządzeniem do zabawy, z którego mogą korzystać osoby z niepełnosprawnością jest stół z piaskiem (piaskownica wyniesiona na odpowiednią wysokość) oraz stoły wodne, które umożliwiają eksperymentowanie z wodą.

Place zabaw powinny być zaprojektowane z myślą o dzieciach, które posiadają różne typy niepełnosprawności. Konieczność ta obejmuje dysfunkcje ruchowe, ale także dysfunkcje w zakresie postrzegania zmysłowego. Dźwięk może stanowić punkt orientacyjny dla dzieci z niepełnosprawnością wzrokową. Zastosowanie zróżnicowania kolorystycznego określonych stref zabawy może

⁶⁰ Verstrate L., Karsten L., *Development of Nature Playgrounds from the 1970s Onwards*, [w:] *Play and Recreation, Health and Wellbeing*, pod red. B. Evans, J. Horton, T. Skelton, *Geographies of Children and Young People*, t. 9, Singapur 2016, s. 180.

⁶¹ Jansson M., op. cit., s. 77.

⁶² Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r., Dz.U. 2012 poz. 1169, artykuł 30, ust. 5, lit. d.

⁶³ Ensign A., *Universal Playground Design*, „PAM Repeater” 1993, nr 79, s. 4.

także pomóc takim dzieciom w orientacji przestrzennej. Projektując zagospodarowanie oraz urządzenia na placu zabaw niezbędne jest uwzględnienie tych ograniczeń, tak aby nie wykluczać żadnego z użytkowników.

2.5. Udogodnienia na placu lub w jego pobliżu

Oprócz elementów stanowiących główne wyposażenie placu zabaw, tj. urządzeń dla dzieci, powinny znajdować się na nim lub w jego pobliżu inne elementy stanowiące udogodnienia dla opiekunów. Do najważniejszych należą ławki zlokalizowane w pobliżu zieleni ograniczającej nadmierne nasłonecznienie lub pod altanami, które stanowią jednocześnie schronienie w przypadku opadów deszczu.

Wspieranie interakcji społecznych jest jedną z aktywności, którą powinien zapewniać plac zabaw. Prawidłowo zaprojektowane miejsca do gromadzenia się oraz siedzenia zapewniają możliwość tworzenia relacji społecznych poprzez interakcję. Formy takie mogą obejmować ławki, tarasy, altanki czy kręgi do siedzenia⁶⁴. Dzieci mogą w nich tworzyć nowe relacje oraz uczestniczyć w zajęciach razem z osobami dorosłymi.

Pożądanymi elementami, stanowiącymi czynniki podnoszące atrakcyjność placu zabaw, są także toalety, punkty gastronomiczne czy też parking, których bliskość lub bezpośrednie sąsiedztwo stanowi udogodnienie dla dzieci i opiekunów. Place zabaw powinny zapewniać możliwość rekreacji także osobom dorosłym, dlatego dobrą praktyką jest organizowanie przestrzeni dedykowanych dla tej grupy, np. napowietrznych siłowni, skate parków, boisk do gier zespołowych lub mini-golfa, stołów do gry w ping-ponga, szachy i warcaby⁶⁵.

3. Atrakcyjność placów zabaw w obszarach turystycznych Gdyni oraz Sopotu

Gdynia oraz Sopot z uwagi na ogromne walory krajobrazowe oraz możliwość wypoczynku nad morzem są miastami o dużym potencjale turystycznym. Miejsca te są chętnie odwiedzane przez osoby z dziećmi, także dzięki szerokiej ofercie atrakcji, takich jak Aqua Park w Sopocie, Akwarium w Gdyni, Centrum Nauki Eksperyment w Gdyni. Doskonałym uzupełnieniem oferty kierowanej zarówno do tych osób, jak i mieszkańców korzystających z uroków obydwu miast byłoby zapewnienie atrakcyjnych przestrzeni gwarantujących możliwość podejmowania wyzwań i rozwoju dla dzieci.

Analizie zostały poddane place zabaw znajdujące się w obszarach atrakcyjnych turystycznie miast Gdyni oraz Sopotu (rys. 1). W Gdyni w ramach analizowanych obszarów obejmujących część dzielnicy Śródmieście oraz dzielnicy Orłowo zlokalizowanych jest 7, natomiast w Sopocie w obszarze części

⁶⁴ Moore R., op. cit., s. 118-119.

⁶⁵ Nałęcz H., Ostrowska-Tryzno A., Pawlikowska-Piechotka A., op. cit., s. 56.

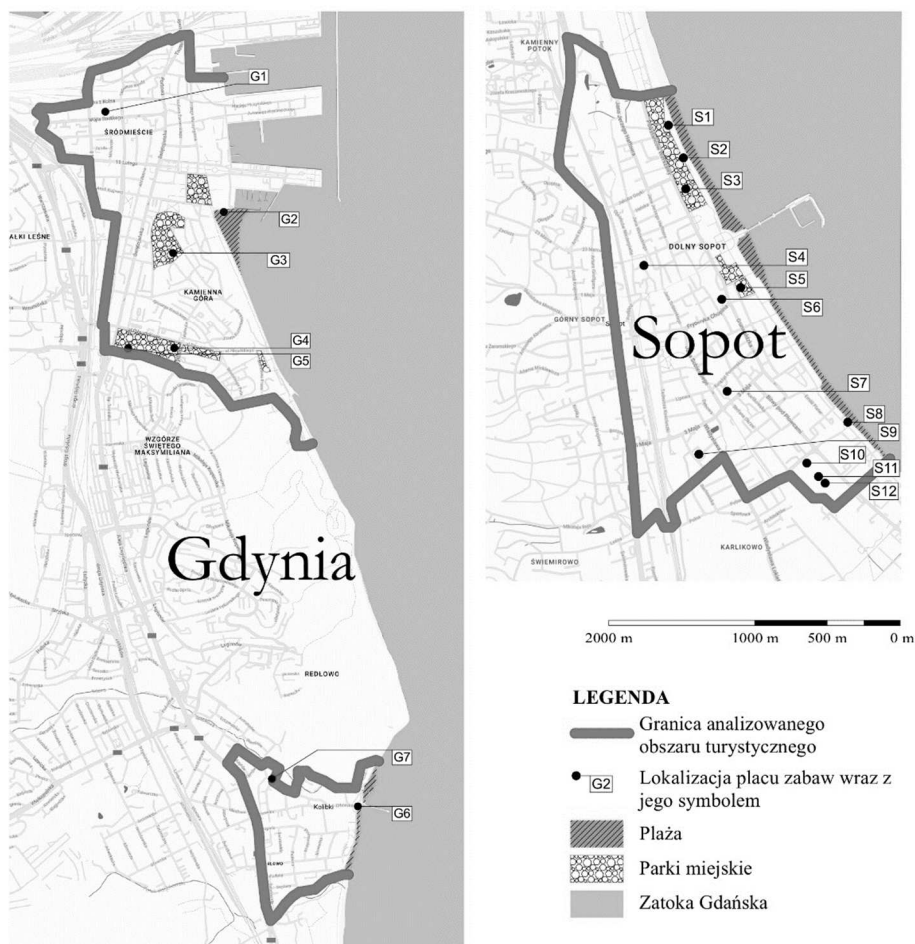
Dolnego Sopotu, Centrum oraz Karlikowa znajduje się 12 placów zabaw. Na podstawie przeprowadzonych analiz literaturowych zostały wyodrębnione obszary związane w sposób bezpośredni z problematyką atrakcyjności placów zabaw, które zostały następnie poddane waloryzacji. Do pierwszego obszaru obejmującego problematykę urządzeń do zabaw zaliczono:

- tematyczność placu zabaw,
- liczbę urządzeń zintegrowanych (umożliwiających podjęcie więcej niż jednej grupy aktywności),
- liczbę grup aktywności fizycznych możliwych do podjęcia w ramach placu (bujanie się, zjeżdżanie, obracanie się i wirowanie, huśtanie się, raczkowanie lub czołganie się, wspinanie się, zwisanie, balansowanie, skakanie na trampolinach, bieganie),
- liczbę urządzeń manipulacyjnych oraz sensorycznych,
- obecność piaskownicy,
- możliwość podjęcia zabaw plastycznych,
- obecność luźnych części,
- obecność przestrzeni półzamkniętych (do których zaliczyć można domki, szałas, altanki),
- występowanie platform,
- rodzaj materiału wykonania urządzeń do zabaw.

Druga grupa obejmuje elementy związane z zagospodarowaniem placu:

- ukształtowanie terenu,
- rodzaj materiału, przy użyciu którego wykonano nawierzchnię placu,
- obecność odpowiedniej wielkości przestrzeni do biegania,
- obecność strefowania placu dla różnych grup wiekowych,
- występowanie w przestrzeni placu lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie naturalnych elementów środowiska, które mogą być wykorzystane przez dzieci,
- obecność ogrodzenia,
- obecność tablicy informacyjnej,
- występowanie zadaszeń ochronnych,
- dostępność dla osób niepełnosprawnych,
- wyposażenie w ławki oraz ewentualne dodatkowe elementy zagospodarowania znajdujące się w pobliżu placu.

Rys. 1. Lokalizacja analizowanych placów zabaw na mapach Gdyni oraz Sopotu⁶⁶

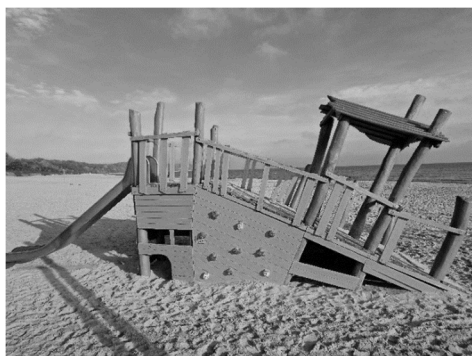
Źródło: opracowanie własne na podstawie snazzymaps.com.

⁶⁶ Opis oznaczonych lokalizacji: Sopot: S1 – na plaży, w pobliżu wejścia nr 14 na plażę; S2 – na plaży, w pobliżu wejścia nr 15 na plażę; S3 – w Parku Północnym; S4 – przy ulicy Józefa Czyżewskiego; S5 – w Parku Południowym imienia Marii i Lecha Kaczyńskich; S6 – na rogu ulic Grunwaldzkiej i Fryderyka Chopina; S7 – w kwartale pomiędzy ulicami 3 Maja, Jana Sobieskiego, Kazimierza Wielkiego i Książąt Pomorskich; S8 – w parku na rogu ul. Emilii Plater i al. Wojska Polskiego, przy wejściu na plażę nr 33; S9 – przy ulicy Syrokomli; S10 – przy ulicy Polnej, niedaleko skrzyżowania z ul. Bitwy pod Płowcami; S11 – na zapleczu hotelu Radisson, przy ul. Bitwy pod Płowcami; S12 – na sopockich Błoniach, przy ul. Bitwy pod Płowcami; Gdynia: G1 – przy ulicy Wójta Radtkego; G2 – na plaży miejskiej w Gdyni; G3 – w parku na Kamiennej Górze; G4 – w Parku Centralnym, u zbiegu ulic Legionów i al. Piłsudskiego; G5 – w Parku Centralnym, od strony ulicy Świętojańskiej; G6 – przy promenadzie Królowej Marysieńki, G7 – przy ulicy Spacerowej.

3.1. Urządzenia do zabaw

Podczas badań terenowych określono, czy plac zabaw posiada temat przewodni, który może stanowić tło do zabaw w udawanie lub aktorskich, wspierających interakcję między jej uczestnikami. W Sopocie znajduje się 5 placów zabaw o określonej tematyce (41,6%), natomiast w Gdyni są to 2 place (28,5%). Wyróżniają się w tym względzie place S1 (fot. 1), S11 (fot. 2), na których nawiązano do tematyki morskiej, natomiast na placu S3 jednym z głównych urządzeń jest zamek (fot. 3). Z kolei na placu S5 znajduje się „gród” stanowiący nawiązanie do znanego komiksu „Kajko i Kokosz”. Należy zauważyć, że większość placów zabaw nie posiada określonej tematyki, a zastosowane urządzenia nie prowokują do zabaw tematycznych.

Fot. 1. Drewniany wrak statku (lokalizacja S1)

Fot. 2. Drewniany statek (lokalizacja S11)

Fot. 3. Zamek (lokalizacja S3)

Fot. 4. Plac zabaw – gród (lokalizacja S5)

Źródło: zdjęcia własne.

W ramach badania przeprowadzono inwentaryzację liczby poszczególnych elementów służących do zabaw fizycznych. Podkreślić należy, że w ramach jednego urządzenia może występować kilka elementów do zabawy służących

do odmiennych aktywności fizycznych, np. zamek na placu S3 (fot. 3) posiada 3 elementy służące do zjeżdżania, 15 elementów do wspinania się i 3 elementy do balansowania. W Gdyni znajduje się 197 elementów do zabawy (średnio 28,1 elementu na jeden plac). Najlepiej wyposażony jest plac zabaw na plaży miejskiej w Gdyni (G2), na którym znajdują się 103 elementy. W Sopocie w ramach wszystkich placów zabaw znajdują się 274 elementy do zabawy (średnio 22,8 elementu na jeden plac). Najlepiej wyposażonymi są plac na plaży (S1) oraz w Parku Północnym (S3), które posiadają odpowiednio 52 i 46 elementów do zabawy.

Określono liczbę grup aktywności fizycznych możliwych do podjęcia na danym placu (np. zjeżdżanie, huśtanie itd. – zgodnie z wcześniej przedstawionym podziałem). Największa liczba elementów do zabawy na wszystkich placach w Gdyni umożliwia dzieciom wspinanie się (łącznie 76 szt.), a najmniejsza liczba obejmuje elementy służące do obracania się i wirowania (łącznie 9 szt.) oraz skakania (łącznie 4 szt.). W Sopocie największa liczba elementów na placach służy do treningu umiejętności wspinania się i wchodzenia (113 szt.), natomiast najmniejsza liczba obejmuje urządzenia do skakania (tylko jedna trampolina na placu S5) oraz czołgania się (4 szt.).

Większość lokalizacji, zarówno w Gdyni (85,7%), jak i w Sopocie (100%) posiada urządzenia zintegrowane, tj. posiadające możliwość wykonania więcej niż jednego typu aktywności. Największa ich liczba znajduje się w najbardziej reprezentacyjnych i atrakcyjnych krajobrazowo miejscach, tj. na plaży (G2, S1 – na każdym po 7 urządzeń).

Okazuje się, że we wskazanych lokalizacjach w Gdyni, 6 placów (85,7%) posiada piaskownicę lub lokalizacja placu znajduje się na plaży, natomiast w Sopocie jest to 9 lokalizacji (75%). W przypadku usytuowania placu zabaw bezpośrednio na plaży, konieczność realizacji piaskownicy staje się bezzasadna, z uwagi na możliwość wykorzystania piasku znajdującego się w danej lokalizacji. W przebadanych lokalizacjach uwidocznił brak części luźnych na wyposażeniu placów, którymi dzieci mogłyby się bawić lub modyfikować przestrzeń. Wyjątkiem były lokalizacje S1 i S2, gdzie na wyposażeniu znajdowało się wiaderko na łańcuchu do zabaw z piaskiem i wodą. W lokalizacji G1, S6, S9 stwierdzono obecność zabawek w piaskownicy, które z własnej inicjatywy przynieśli opiekunowie dzieci (fot. 5). W niniejszym badaniu obecność luźnych części oznacza zatem dostępność drobnych elementów do zabawy, np. wiaderka i łopatkę w piaskownicy, gdyż tylko tego typu elementy zaobserwowano w trakcie badań terenowych. Pominęto materiały takie jak piasek, woda i inne elementy środowiska.

Fot. 5. Luźne części, w tym kuchenka znajdująca się przy piaskownicy (lokalizacja S9)

Fot. 6. Koparka, będąca jednym z bardziej wymagających urządzeń manipulacyjnych (lokalizacja G1)

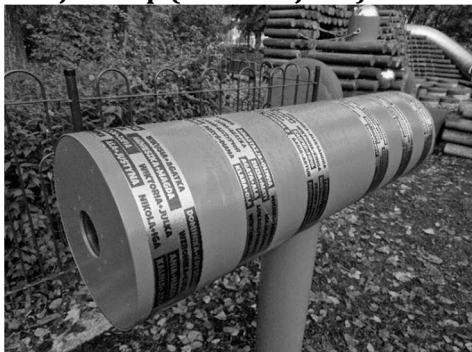

Źródło: zdjęcia własne.

Zauważalny jest niedobór urządzeń manipulacyjnych oraz sensorycznych na przebadanych placach, w szczególności w Sopocie, gdzie jedynie 4 place posiadają urządzenia manipulacyjne, a 2 urządzenia sensoryczne. Najwięcej urządzeń manipulacyjnych zlokalizowanych jest w Gdyni na placu G1 (8 szt.). To właśnie tutaj znajduje się koparka (fot. 6), będąca jednym z najbardziej wymagających pod względem koordynacji działań urządzeniem manipulacyjnym, a przez to cieszącym się dużym zainteresowaniem wśród dzieci. Ciekawym urządzeniem sensorycznym jest kalejdoskop zlokalizowany na placu S5 (fot. 7). Zdecydowanie więcej tego typu atrakcji znajduje się w Gdyni. W szczególności plac zabaw na plaży miejskiej (G2) oraz przy ul. Wójta Radtkego (G1) posiadają ich znaczną liczbę – jest to m.in. zestaw bębnow (fot. 8). Najczęściej stosowanym urządzeniem sensorycznym oddziałującym na zmysł słuchu jest głuchy telefon (G1, G4, S3).

Przestrzenie półzamknięte w formie małych domków lub szałasów znajdują się na 6 placach zabaw w Gdyni (85,7%) oraz na 10 placach zabaw w Sopocie (83,3%). Zdecydowanie najciekawsze podejście do tworzenia tego typu przestrzeni występuje na placu zabaw S10, gdzie z wykorzystaniem określonych gatunków drzew uformowano zadaszenia z ich koron (fot. 17). W pozostałych lokalizacjach są to elementy składające się na stałe wyposażenie placu. Większość placów zabaw posiada także platformy tworzące zróżnicowane poziomy zabawy, które są zazwyczaj zintegrowane z urządzeniami do wspinania (w Gdyni jest to 6 a w Sopocie 11 placów zabaw).

Fot. 7. Urządzenie sensoryczne – kalejdoskop (lokalizacja S5)

Fot. 8. Perkusyjne urządzenia sensoryczne (lokalizacja G2)

Źródło: zdjęcia własne.

Ważnym aspektem obejmującym atrakcyjność urządzeń na placach zabaw jest materiał ich wykonania, który umożliwia doświadczenie różnorodności faktur. W Gdyni 4 place zabaw posiadają urządzenia wykonane głównie z materiałów sztucznych, a na 3 placach znajdują się urządzenia wykonane z materiałów sztucznych i naturalnych. Na sopockich placach zabaw zauważalne jest dążenie do zastosowania dużej ilości materiałów naturalnych. Rozwiązania obejmują materiały sztuczne i naturalne na 9 placach zabaw, natomiast 3 place zabaw posiadają urządzenia wykonane w dużej mierze z materiałów naturalnych (S1 – fot. 1, fot. 9, S5 – fot. 4, S11 – fot. 2).

Zdecydowanie zbyt mała liczba placów zabaw umożliwia ekspresję artystyczną. Jest to spowodowane brakiem stosownych urządzeń, po których można rysować kredą, a także pozostawieniem na całości placu zabaw naturalnej nawierzchni. Zauważalna jest tendencja w wyręczaniu dzieci w rysowaniu na posadzce linii np. do gry w klasy (G1, G4), co pozbawia je nawet takiej formy ekspresji rysunkowej (fot. 12). Ciekawym przykładem powierzchni umożliwiającej rysowanie jest niski, otynkowany i pomalowany na ciemnoszary kolor mur stanowiący jednocześnie ogrodzenie placu G4. Takie wykorzystanie istniejących elementów placu nadaje im funkcjonalnego charakteru, a z uwagi na wykonanie monolitycznej i nieprzeziernej powierzchni jedynie na fragmencie ogrodzenia, nie sprawia wrażenia ciężkości.

Fot 9. Drewniany bujak na sprężynach umożliwiający zabawę kilkorgu dzieciom (lokalizacja S1)

Fot. 10. Zjeżdżalnia umożliwiająca zjazd dwóm osobom (lokalizacja S3)

Źródło: zdjęcia własne.

Fot. 11. Urządzenie zintegrowane umożliwiające podjęcie różnych aktywności fizycznych (lokalizacja S5)

Fot. 12. Nawierzchnia z namalowanym wzorem do gry w klasy (lokalizacja G1)

Źródło: zdjęcia własne.

3.2 Bezpieczeństwo

W analizowanych lokalizacjach w Gdyni, 4 place (57%), a w Sopocie 9 placów zabaw (75%) wyposażono w ogrodzenie. Nie ogrodzono placów usytuowanych bezpośrednio na plaży (G2, S1, S2), placu na Kamiennej Górze (G3), małego placu zabaw w Parku Centralnym (G5) oraz statku znajdującego się przy hotelu Radisson (S11). Brak ruchu samochodowego powodujący mniejszy poziom zagrożeń, a także najprawdopodobniej względy estetyczne zadecydowały o braku tego elementu. Takie rozwiązanie pozwala dzieciom na nieskrępowany ruch i swobodną eksplorację otoczenia, co wydaje się być działaniem zwiększającym atrakcyjność placu. Jednocześnie zmusza to opiekunów do

zachowania większej czujności z uwagi na potencjalne zagrożenia (np. bliskość morza, a w okresie letnim dużą liczbę turystów powodującą ryzyko zagubienia się). Ponadto w lokalizacjach G4, G6, S7 ogrodzono jedynie obszar placu zabaw dla najmniejszych dzieci, pozostawiając inne, bardziej wymagające urządzenia w obszarze przestrzeni ogólnodostępnej i niewygradzonej. Poprzez zastosowanie strefowania umożliwiono bardziej świadomym zagrożeni, starszym dzieciom doświadczyć możliwości zabawy bez nadzoru opiekunów.

Wszystkie place zabaw w badanych lokalizacjach wyposażone zostały w tablice informacyjne oraz posiadały urządzenia bezpieczne i wykonane zgodnie z obowiązującymi przepisami. Wykonana w obszarze znajdującym się przy urządzeniach nawierzchnia stanowiła element amortyzujący w razie upadku z wysokości.

Zauważalnym problemem występującym na placach zabaw jest brak zadaszonych przestrzeni dla dzieci oraz ich opiekunów, które mogłyby chronić przed nadmierną insolacją oraz opadami. Wyjątkiem jest ciekawy przykład zadaszania w lokalizacji S9 (fot. 13), gdzie nowoczesna, wspornikowo zainstalowana membrana przypominająca żagiel jest stałym elementem tego placu zabaw. W przypadku niektórych lokalizacji duża liczba wysokich drzew może pełnić funkcję ochrony przed słońcem i częściowo przed opadami atmosferycznymi. Niewielka liczba placów posiada zadaszanie dla opiekunów dzieci. Przykładem realizacji takiego zadaszania jest plaża miejska w Gdyni, gdzie zrealizowano centralnie usytuowaną platformę z ławkami i parasolami o charakterystycznej formie (fot. 14).

Fot. 13. Zadaszanie nad piaskownicą (lokalizacja S9)

Fot. 14. Zadaszanie w formie parasoli (lokalizacja G2)

Źródło: zdjęcia własne.

3.3 Sposób zagospodarowania i otwartość na otoczenie

Place zabaw znajdujące się na analizowanych obszarach, z uwagi na specyfikę terenów, na których zostały zlokalizowane, charakteryzują się płaską nawierzchnią. Problem ten zauważalny jest przede wszystkim w Gdyni, gdzie trudno doświadczyć jakiegokolwiek urozmaïcenia form terenu. W Sopocie na placach S3, S7 i S10 zrealizowano sztucznie uformowane elementy różnicujące poziom terenu, chociażby takie jak budowla terenowa zawierająca tunel do przechodzenia na placu S10 (fot. 15). Poprzez usypanie na niej małej góry może ona służyć najmniejszym dzieciom do zjeżdżania na sankach. Jest to przykład ingerencji w ukształtowanie terenu, która umożliwia wykorzystanie fragmentu placu na potrzeby aktywności fizycznej także w okresie zimowym. Inny przykład sztucznego wyniesienia poziomu placu dotyczy lokalizacji S3, gdzie jedno z urządzeń zostało posadowione na pagórku z gumową nawierzchnią zaopatrzoną w uchwyty do wspinania się.

Nawierzchnie placów zabaw w Sopocie są wykonane w większości (10 placów) z materiałów naturalnych. Są to nawierzchnie piaszczyste, grunt porośnięty trawą lub ścinki drzewne. W Gdyni są to jedynie 3 place. Tutaj można zaobserwować częste stosowanie kostki brukowej poza obszarem, na którym znajdują się urządzenia do zabaw (ciągi komunikacyjne dla potrzeb osób dorosłych), co umożliwia wykorzystanie tych powierzchni do rysowania kredą i rozwoju umiejętności plastycznych (w Gdyni zapewniają taką możliwość 4 place zabaw, natomiast w Sopocie jedynie 2 place). Ciekawym przykładem realizacji nawierzchni ciągów komunikacyjnych jest plac na plaży miejskiej w Gdyni (G2), w którym zdecydowano się na użycie drewnianych desek wpasowujących się w naturalny charakter tego miejsca, ale także umożliwiło to dojazd do niektórych urządzeń osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich (widoczne na fot. 14, 21). Zróżnicowanie materiałowe nawierzchni umożliwia różnorodne wykorzystanie określonych stref placu zabaw. W Parku Centralnym w Gdyni (G4) gumowa nawierzchnia na niewielkim fragmencie została przystosowana do gry w klasy, a w innej części placu posiada wzór labiryntu. Tworzy to możliwość gry zespołowej i rozwijania umiejętności społecznych.

Należy przyznać, że większość z przebadanych placów zabaw nie wykorzystuje potencjału swojej lokalizacji i nie korzysta z jej walorów. Obecność kilku drzew lub krzewów w sąsiedztwie placu zabaw (G1, G6, G7, S8, S9, S12) nie jest w stanie zapewnić odpowiedniego zróżnicowania elementów środowiskowych, przez co atrakcyjność takich rozwiązań jest niewystarczająca. Dzieci mają wówczas możliwość zabawy jedynie dostępnymi na placu urządzeniami. Place zabaw usytuowane na plaży (G2, S1, S2) stanowią przykład bardziej świadomego podejścia do wykorzystania możliwości, jakie daje usytuowanie. Piasek oraz morze stanowią doskonałe tło zabawy i eksperymentowania z naturalnymi materiałami sypkimi oraz interakcji z wodą. Place zabaw, które zlokalizowane są w parkach, np. na Kamiennej Górze w Gdyni (G3), w Parku

Północnym w Sopocie (S3) posiadają naturalny kontekst środowiska, jednak elementy je tworzące pełnią głównie funkcje widokowe – umożliwiają np. obserwację zmian pór roku. Interakcja z nimi jest ograniczona między innymi z uwagi na ich wielkość (duże drzewa, uniemożliwiają wspinaczkę), a także reprezentacyjny charakter tych przestrzeni.

W przypadku niektórych lokalizacji widać chęć umieszczenia w przestrzeni placu naturalnych, jednak wtórnych elementów środowiska. Przykładem mogą być kamienie umieszczone na placu S10, po których dzieci mogą skakać i balansować ciałem (fot. 16). Na tym samym placu zasadzono gatunki drzew, których korony zostały uformowane w kopułowy kształt tworzący rodzaj półzamkniętej przestrzeni dającej miejsce do integracji dzieci (fot. 17). Innym i jednocześnie wartościowym działaniem jest pozostawienie istniejącego, przyciętego drzewa w niedalekim sąsiedztwie placu G4 i G5 w Parku Centralnym (fot. 18), które umożliwia wspinaczkę. W bliskości lokalizacji G4 znajduje się ogród sensoryczny, w którym dzieci wiosną i latem mogą odkrywać zapachy, kolory i faktury różnorodnej roślinności a także obserwować zamieszkujące ogród owady. Bliskość drzew i ich rozłożystych koron znajdujących się przy placu S9 zmotywowała jego użytkowników do podwieszenia huśtawki z opony samochodowej na konarze drzewa, co stanowi przykład wykorzystania elementu krajobrazowego na potrzeby utworzenia miejsca do zabawy.

Fot. 15. Sztucznie usypane wzniesienie zintegrowane z urządzeniem (lokalizacja S10)

Fot. 16. Kamienie, które mogą służyć do balansowania ciałem i skakania (lokalizacja S10)

Źródło: zdjęcia własne.

Zarówno w Gdyni, jak i w Sopocie wszystkie place posiadają przestrzeń, która umożliwia bieganie oraz zabawę bez zasad. Najwięcej miejsca do tego typu aktywności posiadały place zabaw na plaży (G2, S1, S2) oraz w parkach (G3, S3), najmniej lokalizacja śródmiejska (S5). W lokalizacjach, w których wydzielono obszar do zabaw dla najmniejszych dzieci (G6, S7) przestrzeni do biegania jest niedużo, jednak można w tym celu wykorzystać przestrzeń znajdującą się

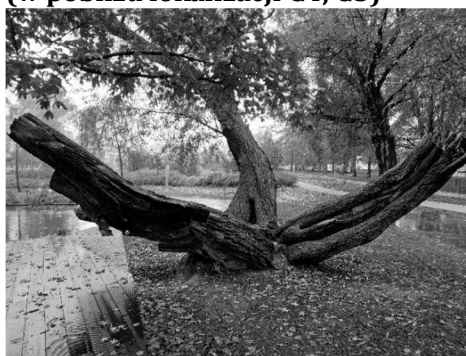
w obszarze poza ogrodzeniem, w części przeznaczony dla dzieci starszych, wymaga to jednak większego nadzoru ze strony opiekuna.

Możliwość zabawy przy użyciu urządzeń dostosowanych do wieku dziecka zwiększa atrakcyjność placu zabaw, stąd korzystne jest wprowadzenie stref zabaw dla dzieci w różnym wieku. W Gdyni strefowanie takie występuje na 5 placach zabaw, natomiast w Sopocie są to 4 place zabaw. Tutaj niektóre place zabaw obejmują tylko urządzenia dla mniejszych dzieci, w innych (S8, S11) jest zlokalizowane tylko jedno zintegrowane urządzenie, które nie zapewnia możliwości strefowania dla grup wiekowych. Strefowanie na analizowanych placach zabaw odbywa się poprzez zgrupowanie sprzętów o przeznaczeniu dla mniejszych użytkowników w jednym obszarze placu lub poprzez bardziej zdefiniowane działania polegające na wygradzeniu placu zabaw dla mniejszych dzieci (G6, S7).

Fot. 17. Krzewy uformowane w sposób przypominający domki kopułowe (lokalizacja S10)

Fot. 18. Drzewo w Parku Centralnym umożliwiające wspinaczkę (w pobliżu lokalizacji G4, G5)

Źródło: zdjęcia własne.

3.4 Dostępność dla osób z niepełnosprawnościami

Problem dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, a także wyposażenie w przystosowane dla nich urządzenia są zauważalne w skali przebadanych lokalizacji. W Gdyni tylko 4 lokalizacje (57,1%) posiadają nawierzchnię oraz przynajmniej jedno urządzenie, z którego mogą skorzystać osoby z niepełnosprawnościami ruchowymi, natomiast w Sopocie są to jedynie 2 lokalizacje (16,6%). Brak dostosowania dotyczy niekiedy samej możliwości wjazdu na plac z uwagi na niewłaściwą nawierzchnię lub brak elementów zagospodarowania umożliwiających wjazd na plac. Negatywnym przykładem jest sposób realizacji wejścia na plac zabaw w Gdyni Orłowie przy ul. Spacerowej (G7), gdzie różnicę wysokości pomiędzy wejściem a właściwą częścią placu pokonuje się schodami (fot. 19). Nie zrealizowano tutaj rampy, która umożliwiłaby skorzystanie z placu przez dzieci niepełnosprawne.

Fot. 19. Schody uniemożliwiające dostęp do urządzeń (lokalizacja G7)

Fot. 20. Huśtawka integracyjna (lokalizacja S3)

Fot. 21. Rampa wjazdowa na jedno z urządzeń (lokalizacja G2)

Źródło: zdjęcia własne.

W większości lokalizacji zauważalny jest brak odpowiednich urządzeń przystosowanych dla osób z niepełnosprawnościami. Należy jednak zaznaczyć, że coraz więcej uwagi poświęca się potrzebom tych osób i uzyskuje to odzwierciedlenie w zagospodarowaniu nowszych placów zabaw. Na placu zabaw w Parku Północnym w Sopocie (S3) ciągi komunikacyjne wykonano z utwardzonego piasku, co umożliwia dojazd do niektórych urządzeń np. do huśtawki integracyjnej (fot. 20), na którą można wjechać wózkiem. Na placach zabaw G1, G4, S1, S2 zrealizowano stoły piaskowe, które umożliwiają dzieciom z niepełnosprawnością ruchową uczestniczenie w zabawie piaskiem. Ponadto place G1 oraz G4 są bardzo dobrze przygotowane pod względem nawierzchni, z uwagi na zastosowanie gumy amortyzującej także ewentualne upadki. Z kolei na placu zabaw na plaży miejskiej w Gdyni znajduje się jedno zintegrowane urządzenie, na które można wjechać wózkiem inwalidzkim (fot. 21).

3.5 Udogodnienia i dodatkowe elementy zagospodarowania w pobliżu placu

Odbiorcami udogodnień znajdujących się na placach zabaw, a także w ich pobliżu są najczęściej opiekunowie uczęszczających na nie dzieci. W większości lokalizacji znajdują się ławki przeznaczone dla opiekunów. Zdarza się jednak, że znajdują się one poza ogrodzeniem placu (S9), co uniemożliwia opiekunowi szybką interwencję (w razie wystąpienia takiej konieczności).

W pobliżu placów zabaw realizowane są dosyć często urządzenia do ćwiczeń dla młodzieży i dorosłych. Zaliczyć do nich można boiska przeznaczone do gier zespołowych, takich jak koszykówka (S4, S9), siatkówka (S1, S2, S10), a także wyposażenie do innych gier, takich jak szachy (G6), mini golf (S12), teqball (fot. 22) i ping-pong (S9). Niektóre lokalizacje umożliwiają tym osobom skorzystanie z siłowni plenerowej (G4, S6, S7, S10), skate parku (G4) i sauny (S1, S2). Niewątpliwie dużym ułatwieniem dla osób odwiedzających plac zabaw jest możliwość skorzystania z ogólnodostępnej toalety, która to została zrealizowana w sąsiedztwie placów S6, S8 i S12. Z kolei możliwość skorzystania z oferty gastronomicznej została zapewniona w lokalizacji G2, S1, S2. Warto również zaznaczyć, że Sopot jako miasto uzdrowskowe oferuje w bezpośrednim sąsiedztwie placu zabaw S5 fontannę solankową, a w odległości około 100 metrów od placu zabaw S10 - teżnię solankową. Z kolei w Gdyni, w pobliżu placu zabaw G5 znajduje się fontanna oraz płytki brodzik zrealizowany w ramach inwestycji Central Parku, w którym dzieci mogą bez ryzyka bawić się z wodą.

**Fot. 22. Stanowisko do gry
w Teqball (obok lokalizacji S9)**

**Fot. 23. Stanowisko do gry w mini-
golfa (obok lokalizacji S12)**

Źródło: zdjęcia własne.

Tabela 1. Wartościowanie kryteriów odnoszących się do atrakcyjności poszczególnych placów zabaw

Symbol placu zabaw	Urządzenia do zabaw											Zagospodarowanie											
	Tematyka	Liczba urządzeń zintegrowanych	Liczba elementów do zabaw fizycznych	Liczba grup aktywności fizycznych	II. Urządzeń manipulacyjnych	II. Urządzeń sensorycznych	Piaskownica	Możliwość zabaw plastycznych	Luźne części	Przestrzenie półzamknięte	Platformy	Materiały wykonania urządzeń	Ukształtowanie terenu	Nawierzchnia placu	Przestrzeń do biegania	Strefowanie dla grup wiekowych	Naturalne elementy środowiska	Ogrodzenie	Tablica informacyjna	Zadaszenia ochronne	Dostępność dla osób niepełnosprawnych	Ławki	Dodatkowe elementy zagospodarowania
G1	-	2	22	9	8	4	+	+	+ ²	+	+	-	-	+	+	+	Z	+	+	-	+	+	-
G2	M	7	103	9	3	13	+ ¹	+	-	+	+	-	-	++	++	+	PL	-	+	+	+	+	Ga, Zd
G3	-	1	5	5	2	-	-	-	-	-	+	+	-	++	++	-	Pa	-	+	-	-	+	-
G4	M	4	29	7	5	1	+	+	-	+	+	-	-	+	+	+	Pa, D, O-s	+ ⁴	+	-	+	+	S, Sk-P
G5	-	5	2	3	4	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	Pa, D	-	+	-	+	+	Wod
G6	-	1	14	5	-	-	+	+	-	+	+	+	-	++	++	+	Z	+ ⁴	+	-	-	+	Sza
G7	-	1	19	8	-	-	+	+	-	+	+	+	-	+	+	+	Z	+	+	-	-	+	-
S1	M	7	52	8	2	-	+ ¹	-	+	+	+	++	-	++	++	+	PL	-	+	+	-	+	Sa, Ga, Bs
S2	-	4	33	7	3	-	+ ¹	-	+	+	+	+	-	++	++	+	PL	-	+	-	-	+	Sa, Ga, Bs
S3	Za	3	46	7	-	1	+	-	-	+	+	+	+ ³	++	++	-	Pa	+	+	-	+	+	-
S4	-	1	9	4	-	-	+	-	-	+	+	+	-	++	++	-	Z	+	+	+	-	+	Bk
S5	Gr	1	14	6	-	1	-	-	-	+	+	++	-	++	+	-	Pa	+	+	-	+	+	Fs
S6	-	2	9	5	2	-	+	-	+ ²	+	+	+	-	++	+	-	Z	+	+	+	-	+	S, WC
S7	-	2	12	7	-	-	+	+	-	-	-	+	+ ³	+	+	+	Z	+ ⁴	+	-	-	+	S
S8	M	1	21	6	-	-	+	+	-	+	+	+	-	+	+	-	PL, Z	+	+	-	-	+	WC
S9	-	3	12	6	-	-	+	-	+ ²	+	+	+	-	++	+	-	Z	+	+	+ ⁵	-	+ ⁶	Bk, Bt, PP
S10	-	4	36	8	-	-	+	-	-	+	+	+	+ ³	++	++	+	Z, K, Sz	+ ⁴	+	-	-	+	S, Bs, Ts
S11	M	1	9	4	2	-	-	-	-	+	+	++	-	++	+	-	Z	-	+	+	-	+	-
S12	-	2	21	8	-	-	-	-	-	-	+	+	-	++	+	-	-	+	+	-	-	+	WC, Golf

Legenda:

(-) – brak zapewnienia;

(+) – zapewnienie elementu;

+¹ – plac zabaw zlokalizowany na plaży (możliwość wykorzystania piasku w lokalizacji);

+² – luźne części zapewnione przez użytkowników placu;

+³ – teren płaski ze sztucznymi elementami różnicującymi poziom terenu (pagórek, rampa);

+⁴ – ogrodzenie zapewnione tylko dla placu zabaw dla małych dzieci;

+⁵ – zadaszenie tylko nad piaskownicą (przeznaczone dla dzieci);

+⁶ – ławki znajdują się poza ogrodzeniem placu zabaw;

Tematyka: (-) – brak, M – morska, Za – zamek, Gr – gród (komiks Kajko i Kokosz);

Materiały wykonania urządzeń: (-) – głównie materiały sztuczne, (+) – materiały naturalne i sztuczne, (++) – przeważająca ilość materiałów naturalnych;

Nawierzchnia placu: (+) – przeważająca ilość nawierzchni z materiałów naturalnych, (++) – nawierzchnia naturalna;

Przestrzeń do biegania: (-) – niewielka przestrzeń do biegania, (+) – zapewniona przestrzeń do biegania, (++) – duża ilość przestrzeni do biegania;

Naturalne elementy środowiska: PL – bezpośrednia bliskość (do 50m) lub usytuowanie na plaży, Pa – usytuowanie w parku lub w obszarze o dużej ilości zieleni wysokiej i niskiej, Z – zieleń wysoka w pobliżu placu zabaw, D – drzewo do wspinaczki, K – kamienie umożliwiające balansowanie ciałem, Sz – drzewa uformowane w szalasy;

Dodatkowe elementy zagospodarowania: WC – toaleta, G – pole do mini-golfa, S – siłownia dla dorosłych, Bs – boisko do siatkówki, Bk – boisko do koszykówki, Bt – boisko do gry w tenisa, Sk-P – skate park, Wod – elementy wodne (fontanna, płytki brodzik w niedalekim sąsiedztwie), Fs – fontanna solankowa, Sa – sauna, Sza – stoły do gry w szachy, PP – stół do ping-ponga, Zd – zadaszenie dla opiekunów, Ts – tężnia solankowa;

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych przeprowadzonych w okresie 10.2023 – 11.2023

Wnioski

Przeprowadzone badania pokazują, że w obszarach turystycznych Gdyni oraz Sopotu znajdują się place zabaw, które w swojej ofercie posiadają urządzenia mogące zapewnić wieloaspektową rozrywkę w zakresie różnych aktywności fizycznych (zabawa aktywna), która jest dostosowana do wieku dziecka. Jednak nie dotyczy to wszystkich placów zabaw znajdujących się na tych obszarach. Te, które zapewniają najwięcej atrakcji, znajdują się w miejscach o wzmożonym ruchu turystycznym, tj. na plaży i w jej bezpośrednim sąsiedztwie (G2, G4, S1, S2, S3). W opinii autora jest to spowodowane wysokim potencjałem krajobrazowym oraz turystycznym tych miejsc. Lokalizacje te oferują możliwość wypoczynku nie tylko dzieciom, ale także ich opiekunom, a w pobliżu znajdują się liczne udogodnienia, w tym punkty gastronomiczne. Wspomniane place zabaw otwierają się na kontekst, w którym się znajdują (obecność plaży, parku). Jednak znacząca część placów zabaw na analizowanych obszarach, w szczególności tych, zlokalizowanych w zabudowie śródmiejskiej (G1, S6) nie zapewnia możliwości interakcji z otoczeniem, a jedynie bierne uczestnictwo dziecka w jego obserwacji. Najprostszą możliwością zmiany tego stanu rzeczy są nasadzenia z wykorzystaniem określonych gatunków roślin, znajdujących się na poziomie wzroku dziecka i w zasięgu jego dłoni. Wówczas dziecko może przyjrzeć się, powąchać albo doświadczyć faktury danego elementu. Działanie takie podkreślałoby rangę miejsca poprzez wprowadzenie nowych form zieleni o wysokiej jakości w obszary o dużej atrakcyjności turystycznej. Zróżnicowana roślinność jest potrzebna również z uwagi na niewielką liczbę urządzeń sensorycznych i manipulacyjnych. Korzystne byłoby wprowadzenie większej liczby elementów otoczenia oddziałujących na różne zmysły dzieci. Doskonałym przykładem jest ogród sensoryczny zlokalizowany w bliskości placu G4, jednak po przeciwnej stronie ruchliwej ulicy. Wprowadzenie podobnej roślinności w bezpośrednim sąsiedztwie lub na samym placu zabaw, umożliwiłoby dzieciom doświadczenie jej walorów.

Przewidując realizację nowego placu zabaw powinno wybierać się lokalizacje o dużym potencjale krajobrazowym, ze zróżnicowanymi formami terenu (o ile takie występują), gdzie istnieje możliwość bezpośredniej interakcji dziecka z otoczeniem. Należy także w miarę możliwości zachować istniejące elementy tworzące krajobraz (drzewa, kamienie, strumienie), które mogą stanowić na pierwszy rzut oka nieoczywiste, jednak dla dzieci nieocenione źródło inspiracji do zabaw tematycznych (w udawanie), aktywnych, manipulacyjnych, sensorycznych i eksploracyjnych. Zachowanie istniejącego drzewostanu umożliwia jednocześnie osłonięcie części placu przed promieniowaniem słonecznym.

Niektóre place zabaw, usytuowane w mniej atrakcyjnych lokalizacjach lub w zabudowie śródmiejskiej (G7, S6, S7), z uwagi na ograniczone możliwości przestrzenne oferują jedynie kilka urządzeń. Warto byłoby zadbać w tych miejscach o większe zróżnicowanie atrakcji, a także w miarę możliwości, wprowadzenie urządzenia o określonej tematyce. Właśnie problem braku tematyczności placu dotyczy większości lokalizacji i jest istotny z uwagi na możliwość podjęcia przez dzieci zabawy, w której wcielają się w określone role.

Zapewnienie pojedynczych urządzeń do zabaw wydaje się być niewystarczające z punktu widzenia atrakcyjności placu. Place zabaw należałoby zaopatrzyć w elementy luźne, stanowiące ich stałe wyposażenie, umożliwiające zabawę konstruktywną. Dla reprezentacyjnych obszarów śródmiejskich problemem może być nieład występujący po pewnym czasie używania takich elementów, jednak rozwiązaniem są zamykane przestrzenie (szafki lub pojemniki) służące do przechowywania luźnych elementów. Przy odpowiedniej dbałości o porządek na placu zabaw ze strony jego użytkowników, obecność tych elementów nie powinna wpływać w negatywny sposób na odbiór estetyczny jego przestrzeni.

Konieczne jest dostosowanie niektórych placów zabaw pod względem dostępności dla wszystkich użytkowników, również tych z niepełnosprawnością. Realizacja rampy dla osób z niepełnosprawnością, a także wyposażenie w sprzęt integracyjny pomimo tego, że wymaga on większych nakładów finansowych jest koniecznością. Pozbawienie lub utrudnienie możliwości zabawy określonej grupy dzieci jest dyskryminujące i nie powinno mieć miejsca.

Korzystne dla atrakcyjności placów zabaw byłoby użycie większej ilości naturalnych materiałów składających się na urządzenia. Sztuczne wykończenia, takie jak plastik i wszelkiego rodzaju laminaty, często występujące w jaskrawych kolorach, wpływają negatywnie na odbiór przestrzeni placu. Warto zauważyć, że po kilku latach użytkowania, niegdyś intensywne barwy, poprzez oddziaływanie promieni słonecznych stają się wypłowiałe, a ich atrakcyjność wizualna spada. Porównując wyposażenie placów zabaw na plaży (G2, S1) trudno nie odnieść wrażenia, że urządzenia na sopockim placu zabaw, w szczególności wrak statku (fot. 1), lepiej komponują się z otoczeniem poprzez

użycie naturalnego materiału oraz stonowaną kolorystykę. Ponadto zastosowanie naturalnych materiałów umożliwia dzieciom ich doświadczenie sensoryczne. Niestety, takie powierzchnie wymagają większej liczby zabiegów konserwujących ze strony podmiotu zarządzającego placem, a przez to większych nakładów finansowych. Jednak w przypadku obszarów o dużej atrakcyjności turystycznej, zyski wynikające z wkomponowania poszczególnych elementów tworzących taką przestrzeń są oczywiste.

Przeanalizowane place zabaw zapewniają użytkownikom odpowiedni poziom bezpieczeństwa poprzez wygradzenia. Dotyczy to przede wszystkim wyposażonych w piaskownicę placów zabaw dla małych dzieci. W opinii autora przydatna okazałaby się możliwość zakrywania piaskownicy ruchomymi elementami, które zabezpieczają piasek przed zanieczyszczeniami. Korzystna jest możliwość eksploracji otoczenia przez dzieci starsze, dlatego jeżeli istnieje taka możliwość, plac zabaw powinien otwierać się na otaczającą zieloną przestrzeń.

Zakończenie

Place zabaw we współczesnym świecie muszą konkurować z urządzeniami elektronicznymi – smartfonami, komputerami i telewizorami, które oferują coraz bardziej nachalną ofertę rozrywki dla osób najmłodszych. Dlatego rozwiązania na nich zastosowane powinny być jak najbardziej atrakcyjne, a także zachęcające dzieci do zabawy na świeżym powietrzu oraz uczestnictwa w różnych typach zabawy, umożliwiającej eksplorację świata, nawiązywanie interakcji społecznych i zdobywanie nowych doświadczeń. Dbłość o rozwiązania przestrzenne oraz funkcjonalne na placach zabaw, zapewnienie nienachalnej estetyki i różnorodność atrakcji oraz udogodnień, w tym dla osób dorosłych, może podnieść walory tych miejsc jako przestrzeni publicznych służących wszystkim użytkownikom z nich korzystającym.

Odzwierciedleniem wagi omawianej tematyki są zmiany obowiązujących przepisów zawarte w rozporządzeniu Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 27 października 2023 r., zmieniającym rozporządzenie w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie⁶⁷. Nowelizacja ta zacznie obowiązywać projektantów od 1 kwietnia 2024 r. i obejmować będzie między innymi zagadnienia związane z projektowaniem placów zabaw. W paragrafie 40 usankcjonowano aspekty, których brakowało w pierwotnej wersji rozporządzenia, a są to takie kwestie jak: dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami, wymagana powierzchnia placu zabaw, konieczność ogrodzenia placu i wyposażenia go w urządzenia o różnych funkcjach, dostosowanych do kategorii wiekowych.

⁶⁷ Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 27 października 2023 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, Dz.U. 2023 poz. 2442.

Warto zaznaczyć, że przeprowadzone badania odwołują się do kryteriów zdefiniowanych na podstawie badań literaturowych. Są to obiektywne czynniki umożliwiające ujęcie problematyki atrakcyjności placu zabaw za pomocą mierzalnych parametrów. Nie biorą jednak one pod uwagę opinii samych użytkowników. Stąd pojawia się potrzeba, aby w przyszłości przeprowadzić badania ankietowe lub wywiady ze starszymi dziećmi albo ich opiekunami z zakresu atrakcyjności placów zabaw w celu porównania uzyskanych wyników. Wówczas obraz atrakcyjności tych niezwykle ważnych z punktu widzenia dzieci przestrzeni stanie się pełny i wzbogacony o dodatkowe, istotne aspekty.

Bibliografia

1. Beckwith J., *Playground equipment: a designer's perspective*, [w:] *Play Spaces for Children: A New Beginning. Improving our Elementary School Playgrounds*, pod red. L. Bruya, American Alliance for Health, Physical Education, Recreation, and Dance, Reston 1988.
2. Clements R., *An Investigation of the Status of Outdoor Play*, „Contemporary Issues in Early Childhood” 2004, Nr 1, t. 5.
3. Cosco N., Moore R., *Sensory Integration and Contact with Nature: Designing Outdoor Inclusive Environments*, „North American Montessori Teachers Association. NAMTA Journal” 2009, t. 34, nr 2.
4. Czałczyńska-Podolska M., *Ewolucja placu zabaw. Koncepcja przestrzeni zabaw dla dzieci w Europie i Stanach Zjednoczonych*, „Przestrzeń i forma” 2010, nr 13.
5. Czałczyńska-Podolska M., *Współczesny plac zabaw jako atrakcyjna przestrzeń*, „Przestrzeń i Forma” 2016, nr 26.
6. Dyrektywa 2001/95/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 3 grudnia 2001 r. w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów.
7. Ensign A., *Universal Playground Design*, „PAM Repeater” 1993, nr 79.
8. Fjørtoft I., *Landscape as Playscape: The Effects of Natural Environments on Children's Play and Motor Development*, „Children, Youth and Environments” 2004, t. 14, nr 2.
9. Ginsburg K., *The Importance of Play in Promoting Healthy Child Development and Maintaining Strong Parent-Child Bonds*, „Pediatrics” 2007, t. 119, nr 1.
10. Holmes R., Procaccino J., *Preschool children's outdoor play area preferences*, „Early Child Development and Care” 2009, t. 179, nr 8.
11. Jansson M., *Attractive Playgrounds: Some Factors Affecting User Interest and Visiting Patterns*, „Landscape Research” 2010, t. 35, nr 1.

12. Jarret O., French-Lee S., Bulunuz N., Bulunuz M., *Play in the Sandpit. A University and a Child-Care Center Collaborate in Facilitated-Action Research*, „American Journal of Play” 2010, t. 3.
13. Jeon H., Jun S., *Outdoor Playground Design Criteria Development for Early Childhood Development: A Delphi Study from the Perspective of Fundamental Movement Skills and Perceptual-Motor Skills*, „International Journal of Environmental Research and Public Health” 2021, t. 18, nr 8.
14. Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526.
15. Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r., Dz.U. 2012 poz. 1169.
16. Little H., Eager D., *Risk, challenge and safety: implications for play quality and playground design*, „European Early Childhood Education Research Journal” 2010, t. 18, nr 4.
17. Maxel I., *Playgrounds: From Oppressive Spaces to Sustainable Places?*, „Built Environment” 1999, t. 25, nr 1.
18. Maxwell L., Mitchell M., Evans G., *Effects of Play Equipment and Loose Parts on Preschool Children’s Outdoor Play Behavior: An Observational Study and Design Intervention*, „Children, Youth and Environments” 2008, t. 18, nr 2.
19. Moore R., *Outdoor Settings for Playing and Learning: Designing School Grounds to Meet the Needs of the Whole Child and Whole Curriculum*, „North American Montessori Teachers Association. NAMTA Journal” 1996, t. 21, nr 3.
20. Nałęcz H., Ostrowska-Tryzno A., Pawlikowska-Piechotka A., *Place zabaw w mieście – dla wszystkich a nie tylko dla dzieci*, „Mazowsze. Studia Regionalne” 2020, t. 32.
21. Neill P., *Open-ended materials belong outside too*, „High Scope” 2013, t. 27, nr 2.
22. Nicholson S., *How not to cheat children: The theory of loose parts*, „Landscape Architecture” 1971, t. 62.
23. Olsen H., Smith B., *Sandboxes, loose parts, and playground equipment: a descriptive exploration of outdoor play environments*, „Early Child Development and Care” 2017, t. 187, nr 5-6.
24. Pawlikowska-Piechotka A., *Przestrzeń rekreacji dziecka w mieście*, Nova Res – Wydawnictwo Innowacyjne, Gdynia 2011.
25. PN-EN 1176-1:2017-12 Wyposażenie placów zabaw i nawierzchnie -- Część 1: Ogólne wymagania bezpieczeństwa i metody badań.

26. *Public Playground Safety Handbook*, U.S. Consumer Product Safety Commission, Bethesda 2010.
27. Ross T., Arbour-Nicitopoulos K., Kanics I. M., Leo J., *Creating Inclusive Playgrounds: A Playbook of Considerations and Strategies*, Holland Bloorview Kids Rehabilitation Hospital, Toronto 2022.
28. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz.U. 2012 poz. 977.
29. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, Dz.U. 2022 poz. 1225.
30. Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 27 października 2023 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, Dz. U. poz. 2442.
31. Sandseter E., *Categorising risky play—how can we identify risk-taking in children's play?*, „European Early Childhood Education Research Journal” 2007, t. 15, nr 2.
32. Şensoy G., İnceoğlu M., *Design Guide for Playgrounds*, „Journal of Civil Engineering and Architecture” 2015, t. 9, nr 11.
33. Sheridan M., *Play in Early Childhood: From Birth to Six Years*, Routledge, London 2002.
34. Stephenson A., *Physical risk-taking: Dangerous or endangered?*, „Early Years” 2003, t. 23, nr 1.
35. Sutton M., *In the Hand and Mind: The Intersection of Loose Parts and Imagination in Evocative Settings for Young Children*, „Children, Youth and Environments” 2011, t. 21, nr 2.
36. Szekely I., *Playground innovations and art teaching*, „Art Education” 2015, t. 68, nr 1.
37. Verstrate L., Karsten L., *Development of Nature Playgrounds from the 1970s Onwards*, [w:] *Play and Recreation, Health and Wellbeing*, pod red. B. Evans, J. Horton, T. Skelton, Geographies of Children and Young People, t. 9, Springer, Singapur 2016.
38. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, Dz.U. 2023 poz. 682.
39. Ustawa z dnia 12 grudnia 2003 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów, Dz.U. 2021 poz. 222.
40. Wells N., *At home with nature. Effects of “Greenness” on Children’s Cognitive Functioning*, „Environment and Behaviour” 2000, t. 32, nr 6.

Informacje o autorze:

dr inż. arch. Andrzej Stokwisz
Sopocka Akademia Nauk Stosowanych,
Wydział Architektury, Inżynierii i Sztuki, Polska,
andrzej.stokwisz@sopocka.edu.pl